

Державне агентство
лісових ресурсів України

Лісове господарство України

Державне агентство
лісових ресурсів України

Лісове господарство України

2019

ВСТУП

Роль лісів у підтримці стабільності біосфери сьогодні є загально визнаною. Тільки лісам, серед інших природних комплексів, притаманна максимальна властивість стабілізації довкілля, вони розглядаються як один із вирішальних чинників забезпечення життєдіяльності суспільства і як важлива ланка у системі сталого розвитку. Окрім того, ліс забезпечує людей деревиною та іншою лісовою продукцією. Використовуючи дерев'яні вироби, людина сповільнює темпи глобального потепління та загалом зменшує свій негативний вплив на клімат.

У 2015 році були прийняті доленосні документи для розвитку співробітництва щодо лісів – Міжнародні домовленості стосовно лісів до 2030 року в рамках Форуму ООН по лісах, Паризька Угода з особливою увагою до питань, що стосуються лісового господарства, а також Цілі збалансованого розвитку в рамках Порядку денного для сталого розвитку на період до 2030 року. У 2017 році був затверджений Генеральною Асамблеєю Стратегічний план ООН по лісах на період 2017–2030 роки.

Період незалежного розвитку України – це період становлення ринкової системи господарювання. Політичні та економічні зміни обумовили перед лісовим господарством країни нові

завдання, які пов'язані зі зміною пріоритетів у суспільстві в цілому.

До Вашої уваги представлено систематизовану збірку матеріалів про лісові багатства і ведення лісового господарства України з огляду на їх важливість для збереження біорізноманіття Європи.

У чинній добірці презентуємо матеріали щодо організації системи ведення лісового господарства, яка базується виключно на засадах сталого розвитку та наполегливої роботи зі збільшення площі лісів; збереження біологічного різноманіття, оптимізації лісозаготівель; залучення деревини та її відходів до енергетичного балансу; сприяння розвитку туризму і рекреації в лісах; удосконалення лісової інфраструктури; розвитку мисливського господарства та збереження і охорони лісів у цілому.

Зазначаємо, що яких би заходів та дій, направлених на розвиток лісового господарства, не вживало Державне агентство лісових ресурсів України, без свідомої підтримки з боку громадськості нам буде складно власноруч стояти на сторожі лісового багатства країни.

Тільки наші спільні зусилля зі збереження лісів та власне відповідальне ставлення до лісу будуть найкращим оберегом зелених легенів України.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛІСІВ УКРАЇНИ

З

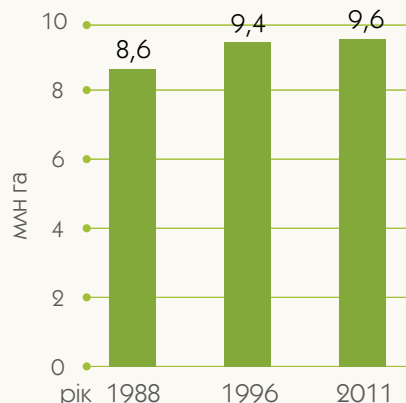
агальна площа лісових ділянок України становить 10,4 млн га.

Ліси за призначенням і розміщенням виконують переважно екологічні (водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі та інші) функції, мають обмежене експлуатаційне значення.

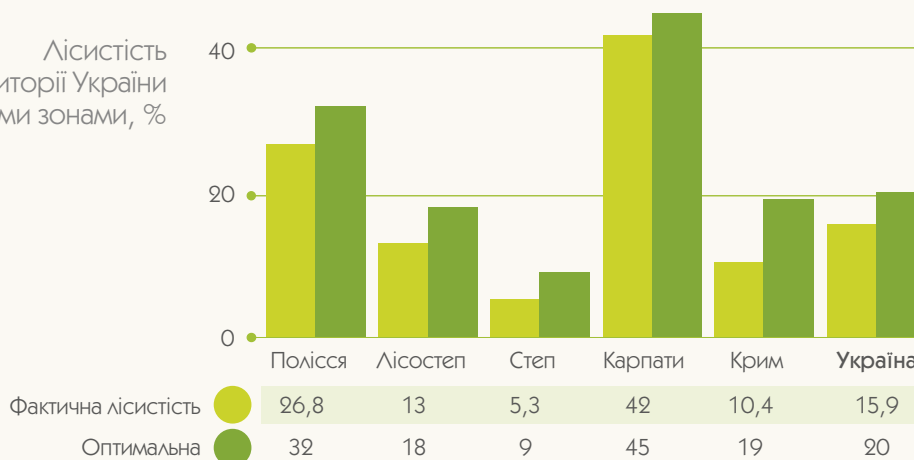
Лісистість України становить 15,9%. Ліси розташовані дуже нерівномірно. Вони сконцентровані переважно у Поліссі та в українських Карпатах.

Лісистість у різних природних зонах має значні відмінності й не досягає оптимального рівня, при якому найефективніше використовуються земельні ресурси, формується екологічно стабільне середовище й найповніше виявляється весь комплекс корисних властивостей лісу.

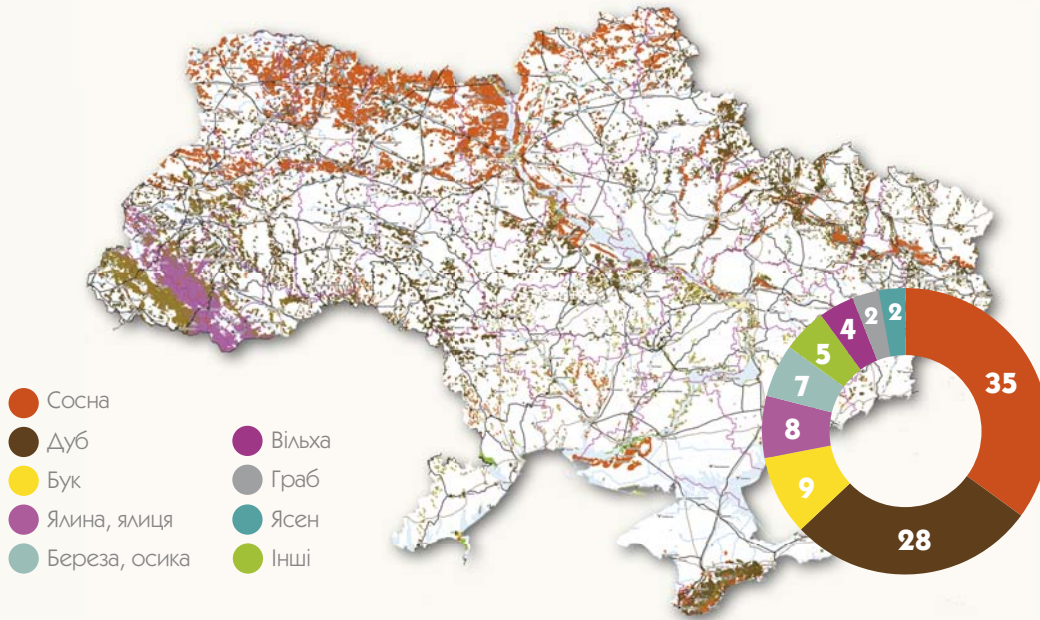
Динаміка вкритих ліською рослинністю земель лісового фонду України, млн га

Лісистість території України за природними зонами, %

Розподіл площі лісів України за переважаючими породами, %

За останні 50 років лісистість країни зросла майже в 1,5 рази, а запас деревини – в 2,5 рази. Запас деревини в лісах оцінюється в межах 2,1 млрд куб. м. Загальна середня зміна запасу сягає 35 млн куб. м. Середня щорічна зміна запасу на 1 га у лісах Держлісагентства дорівнює 3,9 куб. м і коливається від 5,0 куб. м у Карпатах до 2,5 куб. м у Степовій зоні. Відбувається поступове збільшення запасу, що підтверджує значний економічний і природоохоронний потенціал лісів України.

Найбільшу питому вагу мають середньовікові деревостани – 45%, стиглі і перестиглі станов-

лять майже 17%. Середній вік деревостанів становить близько 60 років, відбувається поступове старіння лісів, що впливає на їх санітарний стан.

Ліси України сформовані понад 30 видами деревних порід, серед яких домінують сосна (*Pinus silvestris*), дуб (*Quercus robur*), бук (*Fagus sylvatica*), ялина (*Picea abies*), береза (*Betula pendula*), вільха (*Alnus glutinosa*), ясен (*Fraxinus excelsior*), граб (*Carpinus betulus*), ялиця (*Abies alba*). Хвойні насадження становлять 43% загальної площі, зокрема сосна – 35%. Твердолистяні насадження – 43%, дуб і бук – 37%.

Розподіл лісів за категоріями залежно від основних виконуваних ними функцій, %

№ п/п	Країна	Загальна площа території країни, тис. га	Площа вкритих лісом земель, тис. га	Лісистість (у %)
1	Швеція	45 218	30 625	67,7
2	Іспанія	50 596	27 748	54,8
3	Фінляндія	33 814	23 116	68,4
4	Туреччина	77 945	21 702	27,8
5	Франція	54 919	17 572	32,0
6	Норвегія	32 376	12 884	38,3
7	Німеччина	35 702	11 076	31,0
8	Італія	30 132	10 916	36,2
9	Україна	60 355	9574	15,9
10	Польща	31 268	9319	29,8

Україна за площею лісів посідає дев'яте місце в Європі (без Російської Федерації).

Лісистість України у розрізі адміністративно-територіальних одиниць, %

ВЛАСНІСТЬ НА ЛІСИ

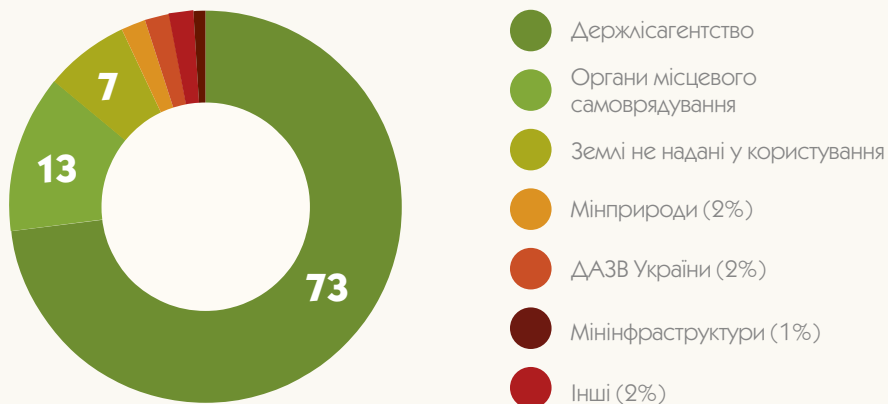
Відповідно до Земельного та Лісового кодексів ліси України можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Переважна більшість лісів перебуває у державній власності. В процесі розмежування земель до комунальної власності були віднесені близько 1,3 млн га (13%) земельних ділянок лісогосподарського призначення, що знаходяться у постійному користуванні комунальних підприємств, підпорядкованих органам місцевого самоврядування. Частка лісів приватної власності становить менше 0,2% загальної площі лісових земель.

Близько 0,8 млн га лісових земель не надані в користування та віднесені до земель запасу.

В Україні історично сформована ситуація з закріпленням державних лісів за численними постійними лісокористувачами (для ведення лісового господарства ліси надані в постійне користування підприємствам, установам і організаціям кількох десятків міністерств і відомств).

За відомчим підпорядкуванням, найбільша площа лісових земель (близько 73%) перебуває у користуванні лісогосподарських підприємств Держлісагентства.

Розподіл загальної площі земель лісового фонду України за відомчою підпорядкованістю, %

ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Державне агентство лісових ресурсів України (надалі – Держлісагентство), у підпорядкуванні якого перебуває 73% лісів країни, є центральним органом виконавчої влади у галузі лісового та мисливського господарства.

Основним завданням Держлісагентства є:

- забезпечення реалізації державної політики у сфері лісового й мисливського господарства, а також охорони, захисту, раціонального використання й відтворення ресурсів лісу, мисливської фауни, підвищення ефективності лісового та мисливського господарства;

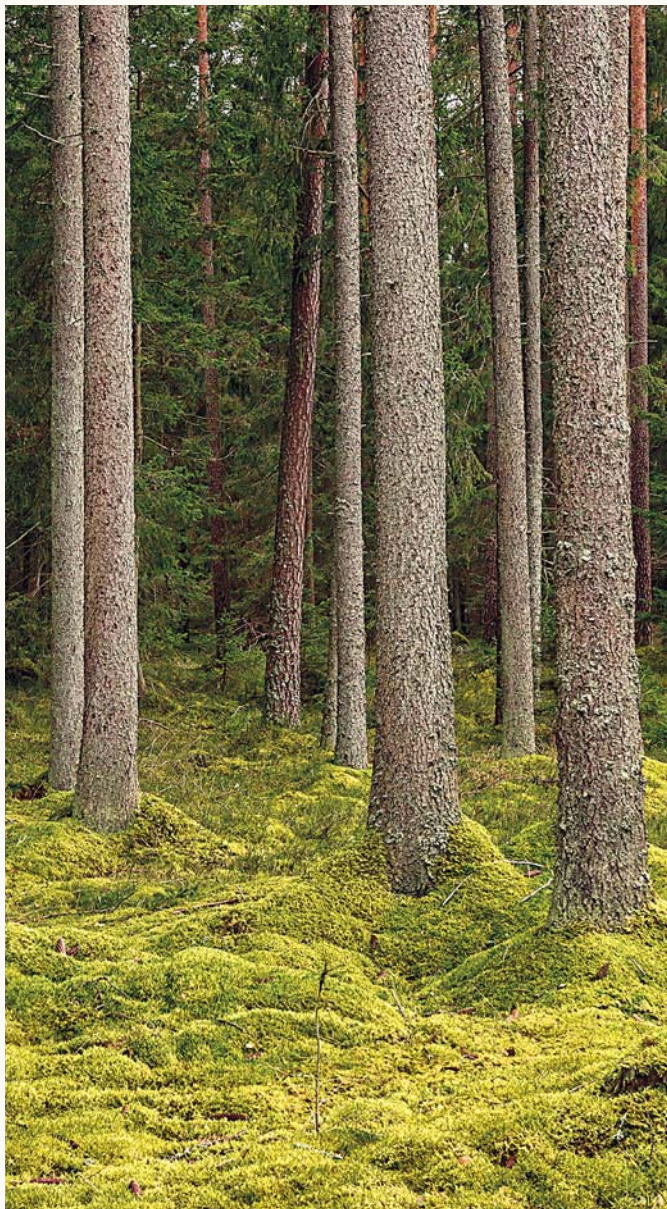
- здійснення державного управління у галузі лісового та мисливського господарства;

- організація виконання загальнодержавних, міждержавних і регіональних програм у сфері захисту, підвищення продуктивності, раціонального використання та відтворення лісів, а також участь у розробці та виконанні таких програм із питань використання та відтворення мисливської фауни, розвитку мисливського господарства, організація лісовпорядкування.

Структура Держлісагентства складається з його територіальних органів, підприємств, установ та організацій державної форми власності.

Ведення лісового господарства на місцевому рівні здійснюють державні підприємства, які входять до сфери управління Держлісагентства.

Державні підприємства лісового господарства відповідальні за весь комплекс лісгосподарських робіт – від садіння лісу до проведення рубок головного користування. Крім того, окремі підприємства мають потужності з первинної обробки деревини.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ

Пріоритетами у роботі лісової галузі України є:

- Підвищення рівня екологічної безпеки країни шляхом збільшення лісистості її території за рахунок заліснення деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель.
- Ведення лісового господарства на засадах невиснажливого лісокористування і екосистемного підходу.
- Забезпечення охорони лісів від пожеж, зменшення кількості пожеж та мінімізація їх наслідків.
- Забезпечення охорони лісів від незаконних рубок та інших порушень лісового законодавства (зокрема, шляхом запровадження єдиної державної системи електронного обліку деревини).
- Проведення обліку лісів, забезпечення прозорості ринку деревини.
- Здійснення захисту лісів від шкідників і хвороб.
- Охорона і відтворення мисливських тварин.
- Розвиток лісової інфраструктури, будівництво лісових доріг.
- Підвищення рівня екологічної культури поводження населення у лісах.

ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА НА ЗАСАДАХ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

В Україні формується комплекс інституційних, організаційних та управлінських засад збалансованого розвитку лісового господарства, які одночасно спрямовані на використання природних ресурсів, покращення якості людського життя та збереження довкілля.

Лісові ресурси служать основою економічної системи ведення лісового господарства, а обсяг їх використання встановлюють такий, що забезпечує безперервність виконання лісами еколого-економічних функцій (природоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, ресурсні).

За рахунок використання лісових ресурсів лісове господарство отримує кошти для відтворення лісів, проведення лісівничих, лісоохорон-

них та інших заходів (державою в останні роки припинено фінансування витрат на ведення лісового господарства).

Деревина заготовлюється в порядку рубок головного користування, здійснення заходів з формування і оздоровлення лісів та інших рубок.

Лімітом заготівлі деревини в порядку рубок головного користування є розрахункова лісосіка, яка затверджується з врахуванням принципів безперервності та невиснажливості використання лісових ресурсів.

Теперішній розмір розрахункової лісосіки становить 9,6 млн куб. м, а фактичне її використання до 90%.

Тобто фактичні обсяги лісокористування менші за розрахункову лісосіку, яка забезпечує екологічно збалансоване лісокористування.

Використання лімітів заготівлі деревини в порядку рубок головного користування в лісах України, (ліквід, млн куб. м)

Показники	по роках:									
	2003	2005	2007	2009	2011	2014	2015	2016	2017	2018
Розрахункова лісосіка	6,8	7,1	7,7	8,0	8,8	9,3	9,6	9,6	9,8	9,9
Фактична заготівля	6,1	6,5	7,1	6,7	8,0	8,2	8,4	8,4	8,5	7,5
% від розрахункової лісосіки	90	92	92	84	91	88	88	88	87	76

Загальні обсяги заготівлі ліквідної деревини в лісах України
(ліквід, млн куб. м)

Показники	по роках:									
	2003	2005	2007	2009	2011	2014	2015	2016	2017	2018
Загальні обсяги	14,1	15,2	16,9	14,2	17,5	18,3	19,3	19,6	18,9	19,7
у тому числі:										
● головне користування	6,1	6,5	7,1	6,7	8	8,2	8,4	8,4	8,5	7,5
% до загальних обсягів	43	43	42	47	46	45	44	43	45	38
● рубки з формування і оздоровлення лісів, інші рубки	8,0	8,7	9,8	7,5	9,5	10,1	10,8	11,2	10,4	12,2
% до загальних обсягів	57	57	58	53	54	55	56	57	55	62

Загальний обсяг заготівлі ліквідної деревини від усіх рубок становить 19,7 млн куб. м. Деревина від рубок головного користування у загальному обсязі заготівель становить близько 38%.

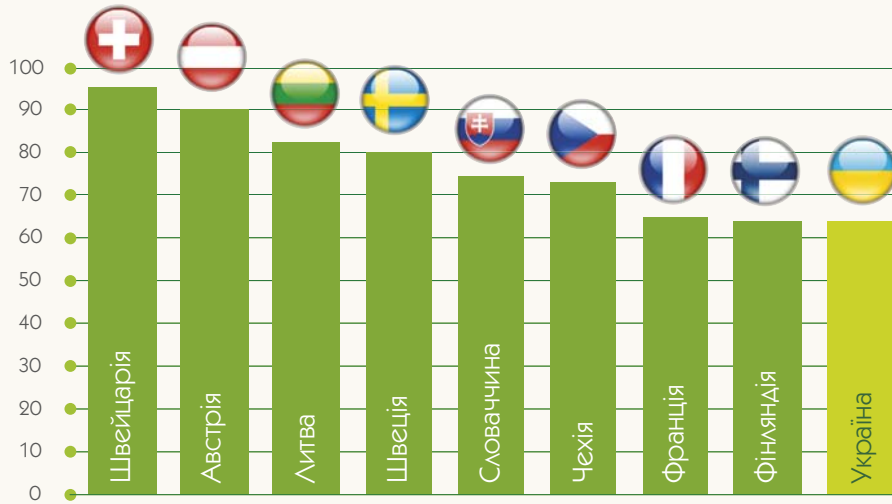
Потенціальні запаси і можливості українських лісів великі й, на думку спеціалістів та міжнародних експертів, повністю не використовуються. Використання щорічного приросту перебуває в межах 64%, а в країнах Європи цей показник становить 70–80%. В Україні протягом року вирубується лише 0,9% запасу, тоді

як у Швейцарії щорічний обсяг рубок відповідно становить 1,9% запасу, Чехії – 2,4%, Фінляндії – 2,8%, Великобританії і Бельгії – 3 і 3,1%.

Через збільшення площі стиглих і перестійних насаджень у лісах України, в найближчі роки об'єктивним є збільшення норми заготівлі деревини.

Щорічно заходи з формування і оздоровлення лісів (рубки догляду, санітарні, лісовідновні, реконструктивні та інші) здійснюються на площі до 409 тис. га.

Використання річного приросту деревини, %

ВІДТВОРЕННЯ ЛІСІВ

В Україні під впливом ерозії перебуває близько 15 млн га земель, а щорічний приріст еродованих земель перевищує 80 тис. га. З метою зменшення впливу ерозійних процесів на сільськогосподарські угіддя та підвищення родючості ґрунтів здійснюється розширене відтворення лісів за рахунок залучення нових земель.

Для досягнення оптимальної лісистості України (20%) необхідно створити понад 2 млн га нових лісів. Це потенційно можливо за рахунок земель, виведених із сільськогосподарського обігу, яких за даними УААН в Україні налічується близько 8 млн га.

Питання нарощування лісистості держави включено до пріоритетних напрямків розвитку лісгосподарської галузі. В Україні кожний другий гектар лісу створений штучно. На непридатних для сільськогосподарського використання землях за піввіковий період створено понад 1,4 млн га протиерозійних насаджень, з яких 150 тис. га – вздовж берегів малих річок і водойм, посаджено 440 тис. га полезахисних лісових смуг, під захистом яких перебуває понад 13 млн га орних земель.

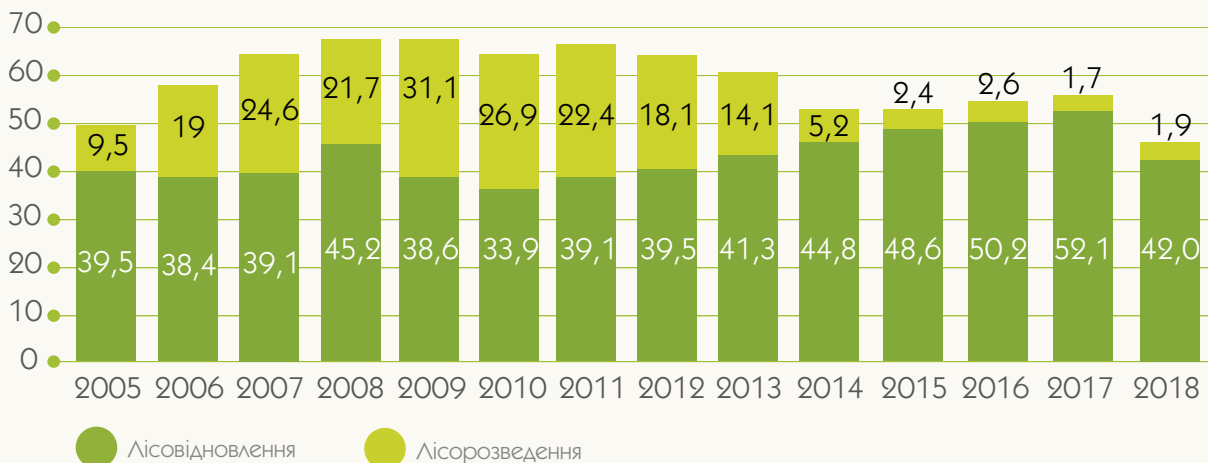
Залісення зрубів та збільшення площі лісів проводиться шляхом лісовідновлення і лісорозведення. За останні п'ять років щорічний середній обсяг відтворення лісів становить до 50 тис. га.

Для реалізації завдань з відтворення лісів створено відповідну виробничу базу. На підприємствах Держлісагентству лісового господарства функціонують 3,4 тис. га лісових розсадників, 11 га теплиць, в яких у 2018 році вирощено 246 млн стандартного садивного матеріалу і 3,6 млн саджанців для озеленення. Для отримання якісного лісового насіння створена постійна лісонасінна база площею 40,9 тис. га, в тому числі:

- 2,1 тис. га плюсових насаджень;
- 1,2 тис. га постійних лісонасінних плантацій;
- 15,6 га постійних лісонасінних ділянок;
- 22,0 тис. га генетичних резерватів;
- 4,6 тис. шт. плюсових дерев.

Обсяг створення лісів на підприємствах Держлісагентства, тис. га

Примітка. Зменшення обсягів створення лісів у 2018 році пов'язано із зменшенням суцільних рубок

ЛІСОВПОРЯДКУВАННЯ, МОНІТОРИНГ І СЕРТИФІКАЦІЯ ЛІСІВ

ЛІСОВПОРЯДКУВАННЯ

Лісовпорядкування, як комплекс заходів з організації ефективного ведення лісового господарства, є обов'язковим для всіх лісів України.

Єдиною державною лісовпорядною організацією в державі є Українське державне проектне лісовпорядне виробниче об'єднання (ВО «Укрдержліспроєкт»), яке безпосередньо підпорядковане Держлісагентству. Лісовпорядкування забезпечує органи влади та лісокористувачів різносторонньою інформацією про сучасний стан лісів, лісові ресурси, якісні та кількісні зміни, що відбуваються в лісовому фонді, здійснює прогнозування цих змін, проводить визначення науково обґрунтованих норм невиснажливого, раціонального, екологічно збалансованого лісокористування, розробляє комплекс заходів щодо відтворення, охорони і захисту лісів.

У даний час виконуються дві категорії інвентаризації лісів:

- **господарська** (базове лісовпорядкування);
- **оперативна** (безперервне лісовпорядкування).

Базове лісовпорядкування є основою для розроблення перспективних проектів організації та розвитку лісового господарства на 10 років.

Основним завданням безперервного лісовпорядкування є підтримання в актуалізованому стані інформації про лісовий фонд.

За матеріалами базового і безперервного лісовпорядкування створюється і підтримується в актуалізованому стані повидільна і геопросторова бази даних лісового фонду. Повидільна таксаційна база даних (ПТБД) і геопросторова (картографічна) база даних (КБД) створені майже для всіх лісів, підпорядкованих Держлісагентству, а також для значної площі лісів інших користувачів. Бази даних є складовою частиною інформаційної підтримки сталого розвитку лісового господарства та управління лісами і мають широке використання у виробничій і науковій сферах.

ВО «Укрдержліспроєкт» виконує також роботи, які безпосередньо не відносяться до інвентаризації лісів, але розширюють інформаційне забезпечення галузі:

- впорядкування мисливських угідь;
- екологічний моніторинг стану лісів I рівня;
- ґрунтово-лісотипологічне обстеження лісових земель;
- детальне лісопатологічне обстеження лісів;
- протипожежне впорядкування лісів;
- спеціальне впорядкування рекреаційних лісів та об'єктів природно-заповідного фонду із складанням відповідних проектів;

- топографо-геодезичні роботи і спеціальне картографування лісів;
- розроблення прикладних програмних продуктів;
- науково-дослідні роботи.

Основними напрямками розвитку ВО «Укрдержлісprojekt» є запровадження в лісовпорядкуванні і лісовому господарстві сучасних геоінформаційних технологій, освоєння нових технологій інвентаризації лісів, екологічний моніторинг стану лісів, контроль за впровадженням у виробництво проектів організації та розвитку лісового господарства.

Впровадження сучасних геоінформаційних систем розширює можливості оцінки лісового фонду через формування різних тематичних карт, отримання різноманітної довідкової інформації, прогнозування динаміки лісового фонду за різних сценаріїв організації лісгосподарського виробництва, побудови поверхонь і розрізів рельєфу та дає змогу забезпечити стаке управління лісами на всіх рівнях (лісництво, лісгосподарське підприємство, область, Держлісагентство).

МОНІТОРИНГ ЛІСІВ

Нормативно-законодавча база моніторингу лісів визначається Лісовим кодексом України, Законами України «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про рослинний світ». Моніторинг лісів є складовою частиною державної системи моніторингу навколишнього природного середовища. Згідно з Положенням про державну систему моніторингу довкілля, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 р. № 391, на Держлісагентство покладено проведення моніторингу ґрунтів земель лісового фонду, лісової рослинності і мисливської фауни.

Україна приєдналася до пан'європейського процесу захисту лісів та підписала Страсбурзьку резолюцію S1 щодо проведення моніторингу лісових екосистем (Резолюція «Європейська мережа постійних ділянок моніторингу лісових екосистем»). Необхідність проведення моніторингу лісів зумовлена потребами виконання низки інших міжнародних зобов'язань України, зокрема, таких як: Конвенції ООН про широкомасштабне транскордонне забруднення повітря, Конвенція ООН про охорону біологічного різноманіття, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату.

Моніторинг лісів в Україні проводиться узгоджено з вимогами Міжнародної Спільної Програми оцінки та моніторингу впливу забруднення повітря на ліси в регіоні Європейської Економічної Комісії ООН (*UNECE ICP Forests*). Законодавством ЄС програма *UNECE ICP Forests* визначена у якості основної програми моніторингу лісів, яка охоплює усі країни регіону Європейської економічної комісії ООН (*UNECE*).

Діяльність з моніторингу за програмою *UNECE ICP Forests* проводиться на двох рівнях – рівень I (широкомасштабний моніторинг), який забезпечує систематичний збір інформації про зміни стану лісів у часі та просторі, та рівень II (інтенсивний моніторинг), який забезпечує поглиблене вивчення ефектів впливу стрес-чинників на стан лісових екосистем.

В Україні проводиться збір інформації про стан лісів на ділянках моніторингу I рівня на основі візуальних оцінок стану крон дерев та видимих пошкоджень лісової рослинності. Функції національного координаційного центру моніторингу лісів *UNECE ICP Forests* в Україні виконує Український науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації (УкрНДІЛГА), спеціалісти якого забезпечують науково-методичне супроводження спостережень та інформаційний обмін з координаційним центром *UNECE ICP Forests – PCC* (м. Гамбург, ФРН).

Функцію збору даних на польових ділянках моніторингу надано лісгосподарським підприємствам, а формування баз даних покладено на ВО «Укрдержліспроект».

У центрі уваги моніторингу лісової рослинності знаходиться стан крони дерев, який слугує індикатором, що характеризує загальний стан окремого дерева або деревостану. Серед показників стану крони, які визначаються при моніторингу лісів, найбільш важливим є дефоліація – величина, яка свідчить про загальну нестачу листя у кроні дерева. Дефоліація є узагальнюючим показником стану дерев, вона характеризує ступінь їх пошкодження внаслідок інтегрального впливу різноманітних чинників.

Дефоліація є загальноєвропейським показником (індикатором) сталого лісового управління, який характеризує стан і життєздатність лісових екосистем.

Загалом стан лісів України за результатами моніторингу можна оцінити як задовільний.

ЛІСОВА СЕРТИФІКАЦІЯ

Лісова сертифікація – оцінка відповідності системи ведення лісового господарства встановленим міжнародним вимогам щодо управління лісами та лісокористування на засадах сталого розвитку.

Метою лісової сертифікації є забезпечення економічно, екологічно і соціально збалансованого ведення лісового господарства шляхом виконання відповідних загально визначених і таких, що заслуговують на довіру стандартів.

Екологічно відповідальне ведення лісового господарства гарантує, що заготівля деревини і недеревинних продуктів лісу не загрожує біорізноманіттю, не зменшує продуктивність та підтримує виконання екологічних функцій.

Соціально корисне ведення лісового господарства допомагає як місцевому населенню і працівникам підприємств, так і суспільству в цілому в отриманні довгострокової вигоди, а також створює для місцевого населення потужні стимули для збереження лісових ресурсів та управління ними на основі довгострокових планів.

Економічно життєздатне ведення лісового господарства означає, що лісокористування надає достатню економічну вигоду без незворотних втрат лісових ресурсів, погіршення якості екосистем та шкоди для місцевих громад. Протиріччя між необхідністю отримання прибутку і впливом на ліс можуть бути мінімізовані шляхом реалізації усього спектру продуктів і послуг лісових екосистем за найкращою вартістю.

Виконання сертифікаційних робіт здійснюється акредитованими на міжнародному чи національному рівні компаніями. Такі процедури сертифікації гарантують незалежність, неупередженість та об'єктивність оцінки ведення лісового господарства у будь-якій країні.

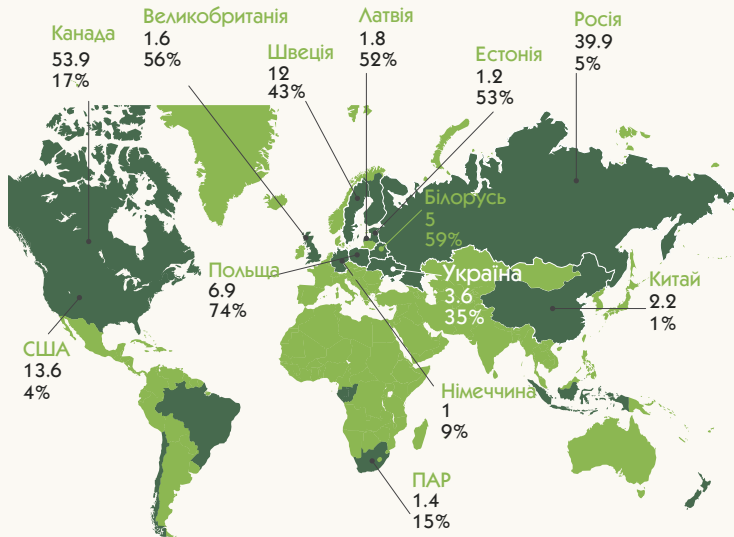
Незалежна оцінка і підтвердження відповідального ведення лісового господарства є не

тільки ринковою вимогою, але й поступово стає частиною законодавства розвинутих країн світу, зокрема ЄС. Як наслідок, в Угоді про Асоціацію між Україною та ЄС міститься стаття відповідно до якої сторони зобов'язуються сприяти торгівлі законною і сталою лісовою продукцією. Останнє означає по суті дотримання вимог стандартів лісової сертифікації.

В Україні розвиток отримала лісова сертифікація за міжнародною схемою Лісової опікунської ради (Forest Stewardship Council®, FSC®) – міжнародної некомерційної неурядової організації, метою якої є просування відповідального управління лісами в усьому світі. Детальну інформацію про FSC можна отримати на її офіційному сайті: <https://ic.fsc.org/>

Станом на 1 березня 2019 року площа сертифікованих лісів сягнула 4,281 млн га, що становить 41% площі лісових ділянок країни. Пере-

FSC-ліси, млн га та % сертифікованих лісів

важна більшість (97,6%) усіх сертифікованих лісів перебуває у постійному користуванні державних лісогосподарських підприємств, що входять до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України.

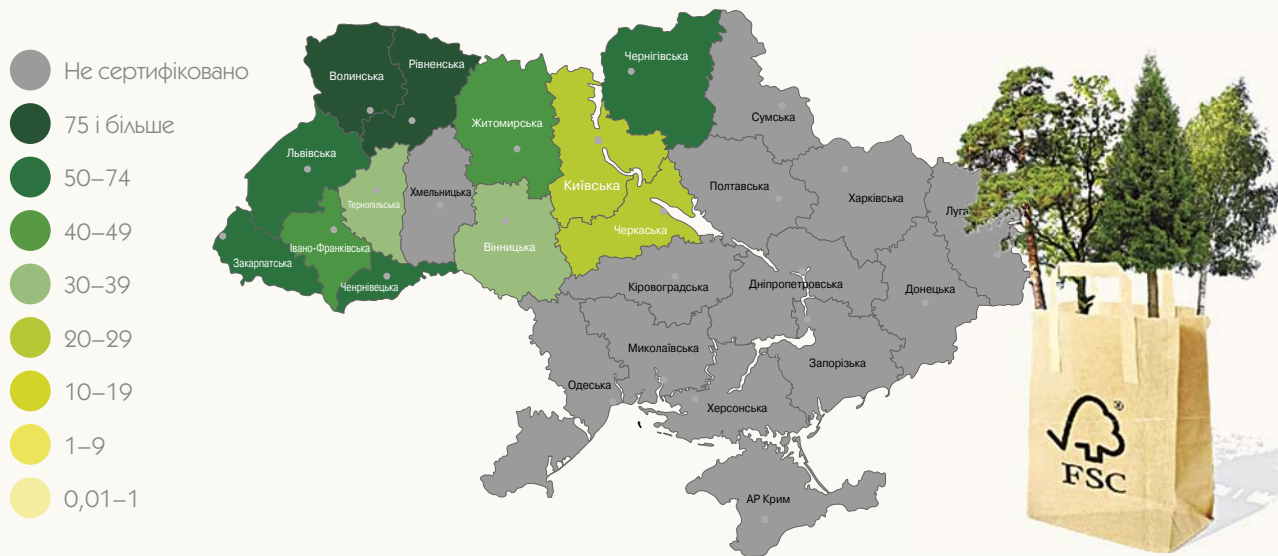
Акредитованими органами сертифікації видано 108 сертифікатів відповідального ведення лісового господарства FSC. З них 2 представлені множинною лісоуправлінською сертифікацією, вони охоплюють державні підприємства у Волинській та Львівській областях. Інші 106 є індивідуальними сертифікатами лісогосподарських підприємств.

Сертифіковані ліси розташовуються нерівномірно і зосереджуються переважно в західних і північних областях країни.

Сертифікацію ведення лісового господарства в Україні здійснюють три органи сертифікації. Це такі компанії: НЕРКон (www.nercon.org); «СЖС Південна Африка» (www.sgs.com) та «Лесная сертификация» (www.fcert.ru). Усі вони мають свої підрозділи або офіси в Україні.

Функціонує Національне представництво FSC в Україні: тел.: +38 044 223 63 45; email: info@fsc.org.ua, сайт: <https://ua.fsc.org/>.

Частка сертифікованих лісів України за адміністративно-територіальним поділом, %

ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ В ЛІСАХ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Збереження біологічного різноманіття лісових деревних рослин і його використання в Україні здійснюється на лісівничо-екологічній основі з врахуванням типологічного різноманіття лісів.

Для збереження лісових генетичних ресурсів у місцях їх природного зростання взяті під охорону 22 тис. га генетичних резерватів, 2,1 тис. га плюсових насаджень, 4,6 тис. плюсових дерев та 15,6 тис. га постійних лісонасінних ділянок. Вегетативним і насінним розмноженням плюсових дерев створено близько 1,1 тис. га лісонасінних плантацій.

Всі зазначені об'єкти призначені для збереження і відтворення генофонду та водночас є джерелом вихідного матеріалу для лісовідновлення, лісорозведення та лісової селекції.

Лісові ландшафти в структурі природно-заповідного фонду України займають провідне місце. Лише у лісах, що належать до сфери управління Держлісагентства, станом на 01.01.2019 створено майже 3,3 тис. територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею близько 1,3 млн га. Заповідність підпорядкованих лісів становить 16,8%. Практично в усіх регіонах заповідність у лісах вища, ніж загальнодержавна.

З 1991 року площа природно-заповідного фонду в лісах Держлісагентства зросла майже в два рази, і це не враховуючи площі лісів, які були вилучені під об'єкти ПЗФ та надані у постійне користування установам Мінприроди.

До сфери управління Держлісагентства належать 13 природоохоронних установ (на площі

0,2 млн га), серед яких: 6 природних заповідників, 6 національних природних парків і одне господарство-парк.

Охорона та утримання установ ПЗФ забезпечується спеціальними адміністраціями за рахунок коштів державного бюджету, однак фінансування фактично здійснюється на заробітну плату та деякі інші витрати. Зовсім не виділяються кошти на капітальні вкладення, які необхідні на будівництво наукових лабораторій, презент-центрів, музеїв природи та інших об'єктів. Практично розвиток іде за підтримки галузі.

На решті територій ПЗФ (заказники, заповідні урочища, регіональні ландшафтні парки тощо – на площі 1,1 млн. га) охорона та збереження природних комплексів покладається на підприємства, у віданні яких вони перебувають. Це величезна територія з обмеженою господарською діяльністю, яка вимагає значних витрат. На їх утримання відсутня будь-яка підтримка держави та місцевих органів влади.

Під час формування територій ПЗФ Держлісагентство дотримується принципів сталого розвитку та враховує комплекс екологічних, економічних і соціальних факторів:

- недопустимо, щоб при подальшому заповіданні лісів лісове господарство втратило основну ознаку галузі виробництва – здатність задовольняти потреби суспільства в лісових ресурсах;

- через бюрократизм в організації виконання господарських заходів заповідані ліси не повинні бути джерелами інфекцій, інвазій та пожежної небезпеки для суміжних територій;

- ініціатори створення нових територій ПЗФ повинні враховувати загострення соціального

розвитку регіонів після їх створення (скорочення виробництва, ліквідація робочих місць, бюрократизм в організації виконання господарських заходів), а також специфіку лісовирощування;

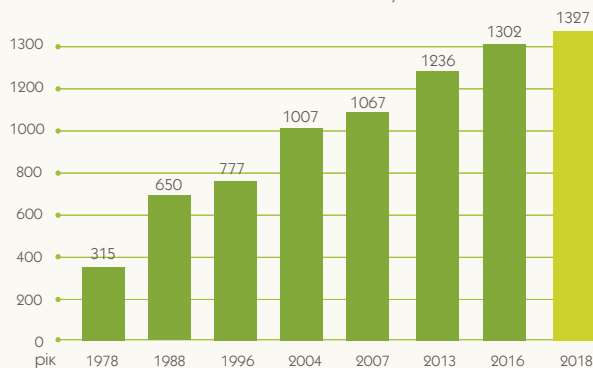
- недостатньо виділяється коштів з державного бюджету на утримання і розвиток інфраструктури існуючих заповідних об'єктів;

- мінімізувати розпорошення лісів між відомствами, зокрема, під час створення природоохоронних установ, враховуючи комплексний характер заходів щодо охорони від пожеж, захисту та відтворення лісів, які повинні виконуватись у межах цілих регіонів.

Заготівля деревини на територіях природоохоронних територій здійснюється виключно в порядку проведення заходів щодо запобігання змінам природних комплексів унаслідок антропогенного впливу, збереження та відновлення рослинних угруповань, здійснення протипожежних і санітарних заходів, ліквідації наслідків стихійних лих.

Заповідання лісів Держлісагентства, станом на 01.01.2019, тис. га

ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ

Внаслідок чорнобильської катастрофи радіоактивне забруднення різної інтенсивності сформувалося у лісах 17 областей держави на площі 3,5 млн га. На момент обстеження (1991–1992 рр.) на площі 1,23 млн га щільність забруднення лісів ^{137}Cs перевищувала 37 кБк/м².

Сучасна радіаційна ситуація в радіоактивно забруднених лісах обумовлена складним комплексом факторів, які визначають інтенсивність біологічного кругообігу радіонуклідів у екосистемах. До головних відносяться: щільність радіоактивного забруднення ґрунту, склад радіонуклідів, фізичні та агрохімічні властивості ґрунтів.

З часом у лісових екосистемах унаслідок вертикальної міграції відбувається перерозподіл радіонуклідів між лісовою підстилкою і ґрунтом, тобто зменшення валового вмісту радіоактивних елементів у лісовій підстилці та його збільшення у мінеральній частині ґрунтів.

Площа лісів зі щільністю забруднення менше 37 кБк/м² щорічно збільшується і зараз є підставою для віднесення їх до категорії чистих територій та проводити на них всі лісогосподарські заходи без обмежень.

Зміни радіаційної ситуації в забруднених радіонуклідами лісах відбуваються природним шляхом за рахунок фізичного розпаду радіонуклідів і їх перерозподілу між компонентами лісових біогеоценозів. Тому такі зміни радіаційної ситуації у лісових екосистемах можна вважати як автореабілітаційні, оскільки вони відбулися без втручання людини.

Для реґламентативного використання радіоактивно забруднених лісів Держлісагентством розроблено Концепцію та Програму реабілітації забруднених лісів.

Розподіл лісових земель Держлісагентства за щільністю забруднення ^{137}Cs , тис. га

Разом	Зони щільності забруднення ^{137}Cs , кБк/м ²						
	<37,0	37,1-74,0	74,1-185,0	185,1-370,0	370,1-555,0	555,1-1110,0	>1110,0
2862,6	2056,5	445,8	265,3	46,1	23,7	19,7	5,5

ЗАГОТІВЛЯ ДРУГОРЯДНИХ ЛІСОВИХ МАТЕРІАЛІВ ТА ПРОДУКЦІЇ ПОБІЧНОГО ЛІСОВОГО КОРИСТУВАННЯ

Впродовж останніх років у лісах України спостерігається зростання обсягів спеціального використання недеревних лісових ресурсів, зокрема, заготівлі другорядних лісових матеріалів і побічних лісових користувань (заготівля дикорослих плодів, грибів, ягід, лікарських рослин).

У 2018 році в лісах Держлісагентства заготовлено:

- 20 тонн кори;
- 9 тонн горіхів;
- 552 тонни грибів;
- 3867 тонн ягід;
- 43 тонни лікарських рослин;
- 594 тонни деревних соків.

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ В ЛІСАХ

Рекреаційно-оздоровчі ліси, які виконують переважно рекреаційні, санітарні, гігієнічні та оздоровчі функції, розміщені на площі понад 1,6 млн га, що становить майже 15% лісового фонду.

На території лісового фонду розташовані унікальні природні комплекси, які мають ландшафти високої пейзажної цінності з рідкісними видами флори і фауни. Є в лісовому фонді також визначні природні об'єкти, водоспади, карстові печери, лісові озера, місця поселень рідкісних птахів та тварин, а також об'єкти історико-культурного значення.

На лісівників покладені завдання щодо збереження цих об'єктів в їх природному стані, а також відновлення та охорони цінних природних комплексів.

Значна кількість цінних лісових ділянок традиційно використовується населенням для відпочинку. Лісгосподарськими підприємствами щорічно проводиться благоустрій рекреаційних ділянок на загальній площі понад 1,9 тис. га (рекреаційні пункти вздовж автомобільних доріг, водойм, історичних і природних пам'яток тощо).

Територіальні підрозділи Держлісагентства сприяють розвитку мережі рекреаційних об'єктів у лісах для активного відвідування їх населенням з можливим розширенням інфраструктури послуг, спрямуванням туристичних потоків за спеціально визначеними туристичними маршрутами.

Вирішення проблем покращення стану використання лісів у культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілях, сприяння збереженню та відродженню традиційного при-

родокористування – створює умови для розвитку підприємництва у сфері організації відпочинку та туризму в лісах, а також залучення інвестицій та створення робочих місць.

ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ ЛІСІВ

Захист лісів від шкідників і хвороб

Важливим напрямком діяльності підприємств, який потребує здійснення комплексу організаційних та практичних заходів, є захист лісів від шкідників і хвороб та іншого негативного впливу.

Станом на 01.01.2019 загальна площа всихання лісів становить 413 тис. га, з них: сосни

звичайної – 222 тис. га, ялини європейської – 27 тис. га, дуба звичайного – 100 тис. га та інших насаджень – 64 тис. гектарів.

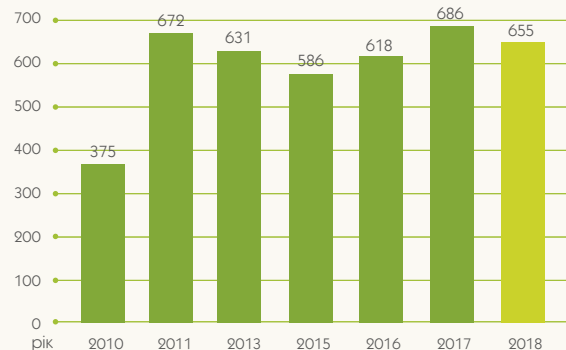
На початок 2018 року загальна площа осередків шкідників і хвороб лісу становила 686 тис. га, впродовж року виникло нових осередків 174 тис. га, ліквідовано у 2018 році заходами боротьби і затухло під впливом природних факторів 205 тис. га, залишок осередків на кінець року становив 655 тис. га.

Підвідомчими підприємствами розроблено 11,9 тис. га пошкоджених вітровалами та вітроломами насаджень, що становить 89% по площі та 93% по масі від загального обсягу пошкоджених насаджень.

У минулому найбільше страждали від шкідників і хвороб лісу штучно створені ліси на Півдні та Сході України, але останнім часом, у зв'язку з сприятливими кліматичними умовами, розпо-

Динаміка площ осередків шкідників і хвороб лісу, тис. га

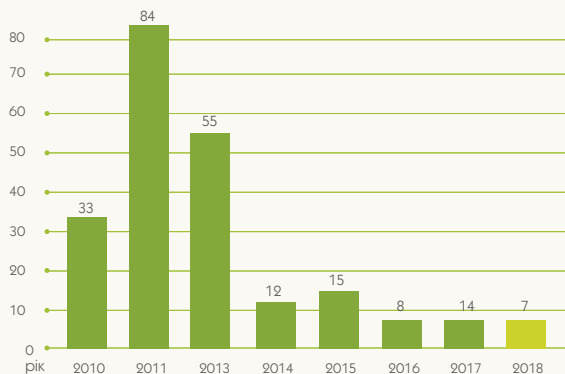
всюдження шкідників і хвороб лісу охопило всю територію України.

Роботи із захисту лісів здійснює державна спеціалізована лісозахисна служба, яка організована на базі 7 державних спеціалізованих лісозахисних підприємств.

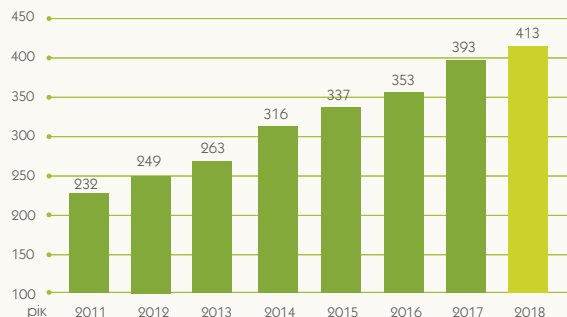
До завдань зазначеної служби входять нагляд, облік шкідників і хвороб лісу, проведення лісопатологічних обстежень, призначення та проведення лісозахисних заходів, методична допомога працівникам державної лісової охорони на місцях.

Пріоритетним напрямком діяльності державної лісозахисної служби є розробка та впровадження у практику біологічних засобів боротьби зі шкідниками лісу. Такі засоби не шкідливі для людини та довкілля і застосовуються в густонаселених районах України і в лісах, де використання хімічних засобів боротьби заборонено. Цим напрямком активно займається державне спеціалізоване лісозахисне підприємство «Харківлісозахист».

Обсяги проведення винищувальних заходів боротьби проти найнебезпечніших шкідників лісу, тис. га

Динаміка площ всихання насаджень Держлісагентства, тис. га

Винищувальні заходи боротьби в осередках шкідників лісу проведено на площі 7,2 тис. га, з них 4,9 тис. га в лісах підвідомчих підприємств, в т.ч. по видах шкідників: сосновий п'ядун – 3,7 тис. га; зірчастий та червоноголовий пильщики-ткачі – 1,5 тис. га; рудий сосновий пильщик – 1,5 тис. га; звичайний сосновий пильщик – 0,5 тис. га.

З метою розширення асортименту безпечних для довкілля препаратів та визначення їх ефективності в боротьбі зі шкідниками і хворобами лісу державною лісозахисною службою постійно проводяться випробовування нових препаратів.

ОХОРОНА ЛІСІВ ВІД ПОЖЕЖ

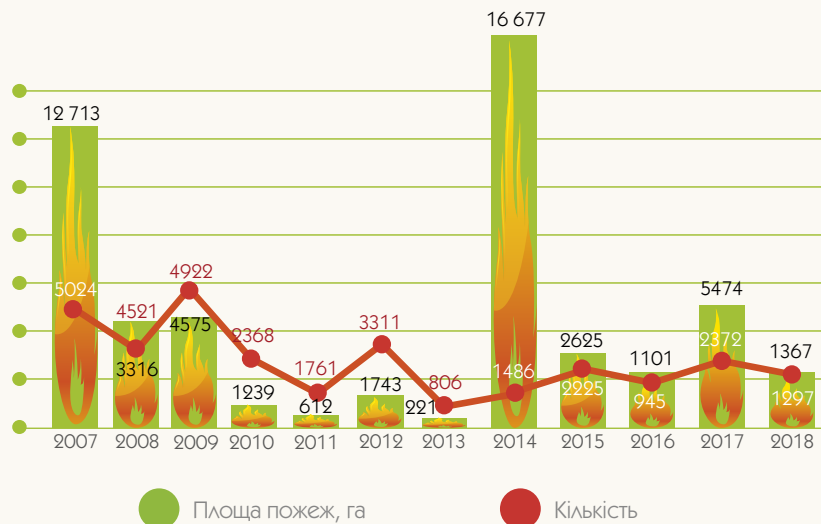
Головною причиною лісових пожеж, як правило, є порушення вимог пожежної безпеки в лісових масивах у період високої і надзвичайної пожежної небезпеки та випалювання рослинності на сільгоспугіддях.

У лісах Держлісагентства створена мережа із 507 пожежно-спостережних веж, з яких 337 обладнано телевізійними системами спостереження.

Підприємства Держлісагентства систематично проводять профілактично-роз'яснювальну роботу з населенням стосовно дотримання вимог пожежної безпеки у лісах, виявлення порушників цих вимог і притягнення їх до адміністративної відповідальності.

Безпосередньо охорону лісів від пожеж забезпечують понад 1,7 тис. лісництв, 273 лісові пожежні станції, близько 17 тис. працівників державної лісової охорони. Технічне оснащення лісопожежних підрозділів: 644 пожежних автомобілі, 467 лісопожежних модулів, 1107 мотопомп, 8,9 тис. ранцевих лісових обприскувачів, понад 2,1 тис. радіостанцій тощо.

Лісові пожежі у лісах Держлісагентства

УДОСКОНАЛЕННЯ ЛІСОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Для сталого розвитку лісового господарства України лісотранспортна мережа є одним із найважливіших факторів забезпечення ефективного використання лісових ресурсів, відновлення, охорони та захисту лісів, а також розвитку туристично-рекреаційного потенціалу лісових територій.

Існуюча в Україні мережа лісових доріг з розрахунку на 1 тис. га лісових масивів сьогодні у 2–5 разів менша, ніж у країнах Європи.

Загальна довжина лісових автомобільних доріг становить близько 81 тис. км або 7,8 км на 1 тис. га земель лісового фонду. В окремих областях Сходу та Півдня України цей показник сягає 10–12 км на 1 тис. га, у гірських лісах Карпат, де сконцентровано до 40% експлуатаційних запасів деревини, густота дорожньої мережі становить лише 5–8 км на 1 тис. га лісового фонду.

Впродовж 2007–2018 років виконано значні обсяги робіт з формування лісотранспортної мережі. За цей період було збудовано, відремонтовано та введено в експлуатацію близько 6,4 тис. км лісових автомобільних доріг, зокрема у Карпатському регіоні близько 2,4 тис. км.

Будівництво лісгосподарських доріг сприяє виконанню комплексу природоохоронних робіт, впровадженню еколого-безпечних технологій лісокористування, передбачених Карпатською конвенцією, покращенню догляду за лісовими насадженнями, залученню у господарський обіг ураженої шкідниками та хворобами деревини, а у південних та східних регіонах України – створенню умов оперативного доступу засобів пожежогасіння до місць лісових пожеж.

Для забезпечення першочергових потреб комплексного лісокористування, у найближчі роки щороку необхідно будувати не менше 500 км нових лісових доріг, що потребує значних фінансових та матеріально-технічних затрат.

ЕЛЕКТРОННИЙ ОБЛІК ДЕРЕВИНИ

В усіх лісогосподарських підприємствах Держлісагентства впроваджена і функціонує система електронного обліку деревини, яка забезпечує точний облік лісоматеріалів на лісосіці в online режимі за рахунок маркування деревини спеціальними бирками зі штрих-кодом та застосування мобільних електронних пристроїв при здійсненні облікових операцій.

Система є ефективним засобом протидії незаконним рубкам деревини, дієвим чинником підвищення ефективності лісогосподарського виробництва за рахунок застосування сучасних логістичних та управлінських рішень, скорочення часу на формування облікової та звітної документації, зменшення простою транспортних засобів, підвищення виходу цінних сортиментів та виробничої дисципліни.

Система дозволяє вести електронний облік із приймання, переміщення, інвентаризації та реалізації деревини. Внесені облікові дані про марковану деревину зберігаються в пам'яті мобільного терміналу (КПК) і за допомогою GSM зв'язку передаються до інформаційно-телекомунікаційної мережі системи з забезпеченням роздрукування первинних облікових документів безпосередньо на лісосіці.

В базі даних системи формується галузевий реєстр походження деревини, користуючись яким працівники державної лісової охорони можуть оперативно встановити легальність деревинних ресурсів та контролювати весь рух деревини від місця заготівлі до кінцевого споживача.

ОПТИМІЗАЦІЯ ЛІСОЗАГОТІВЕЛЬ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ РИНКОВИХ УМОВ У ЛІСОПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ

Деревина є основним видом лісових ресурсів. Щорічний обсяг заготівлі ліквідної деревини від усіх видів рубок по Держлісагентству становить близько 16,5 млн куб. м, у тому числі, від рубок головного користування майже 6,6 млн куб. м.

Лісозаготівлі є базисом формування власних коштів підприємств для розширеного відтворення лісів та сталого розвитку лісового господарства. Понад 70% основних засобів виробництва задіяні у цьому технологічному процесі. Впродовж останніх років впроваджуються сучасні високопродуктивні механізми та еколого-безпечні технології.

Головним напрямком використання деревини є постачання її на внутрішній ринок для задоволення потреб вітчизняної переробної промисловості, підприємств будівельного, агропромислового та вугледобувного комплексу.

Переважно в депресивних районах у складі державних лісогосподарських підприємств діють 245 невеликих переробних підрозділів, в яких зайнято близько 5,3 тисячі працівників. Щорічно ними переробляється понад 2,2 млн куб. м низькоякісної деревини, з якої виготовляється продукція первинної переробки, товари господарського вжитку, сувеніри, столярні та вироби для забудовників.

Виручені від реалізації продукції переробки кошти направляються на фінансування лісогосподарського виробництва, розвиток матеріальної бази, виконання соціальних програм.

За останні роки з розвитком вітчизняної деревообробної промисловості підприємства галузі різко скоротили обсяги переробки деревини та направили вивільнені ресурси на забезпечення потреб внутрішнього ринку.

ЗАЛУЧЕННЯ ДЕРЕВИНИ ТА ЇЇ ВІДХОДІВ ДО ЕНЕРГЕТИЧНОГО БАЛАНСУ

Біопаливна складова у енергетичних балансах держав Європейського Союзу займає 12–15% і щорічно зростає. Ухвалений Верховною Радою України Закон «Про альтернативні види палива» надає всі необхідні законодавчі підстави та економічні стимули для широкого впровадження сучасних технологій енергетичного використання деревної біомаси.

Для теплозабезпечення виробничих і адміністративних приміщень, підприємствами лісової галузі використовується близько 1,6 тис. котлів різної потужності, при цьому понад 1,4 тис. у якості енергоносія використовують тверде біопаливо (тирса, тріска, деревні відходи тощо).

Щорічний обсяг деревини, що може бути використаний для енергетичних потреб у лісах Держлісагентства становить близько 8 млн куб. м. Наявний ресурсний потенціал енергетичної деревини за теплотворною здатністю може замінити близько 2 млрд куб. м газу. За своєю теплотворною здатністю наявний сьогодні ресурсний потенціал енергетичної деревини в галузі може замінити майже 0,6 млрд куб. м природного газу.

Найдешевшим і необхідним сьогодні деревним біопаливом є енергетична тріска. Цей вид продукції придатний для подальшого використання в якості енергоносія як підприємствами житлово-комунального господарства, так і для теплоенергостанцій регіонального значення.

МИСЛИВСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

Мисливське господарство – це специфічна галузь суспільного виробництва, яка гармонійно поєднує охорону природи та забезпечує загальний доступ до природних ресурсів шляхом полювання. Одним з головних завдань сучасного мисливського господарства є раціональне управління популяціями диких тварин та захист середовища їх існування.

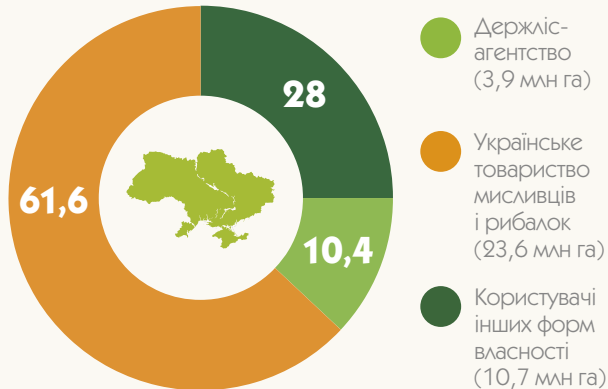
Основна мета державної політики в галузі мисливського господарства, що є частиною заходів з охорони навколишнього середовища, є диверсифікований розвиток популяції мисливських видів, збереження їх біологічного різноманіття у співпраці з лісовим, сільським та рибним господарством, а також підтримка звичаїв і традицій полювання.

В Україні веденням мисливського господарства займаються 1140 користувачів мисливських угідь на площі 40 млн га.

В Україні зареєстровано понад 780 тисяч мисливців або 1,7% населення країни.

У мисливському господарстві країни зайнято 6095 працівників, з них 4702 штатні єгері і 465 мисливствознавці, крім цього, в системі Держлісагентства працює 316 державних районних мисливствознавців.

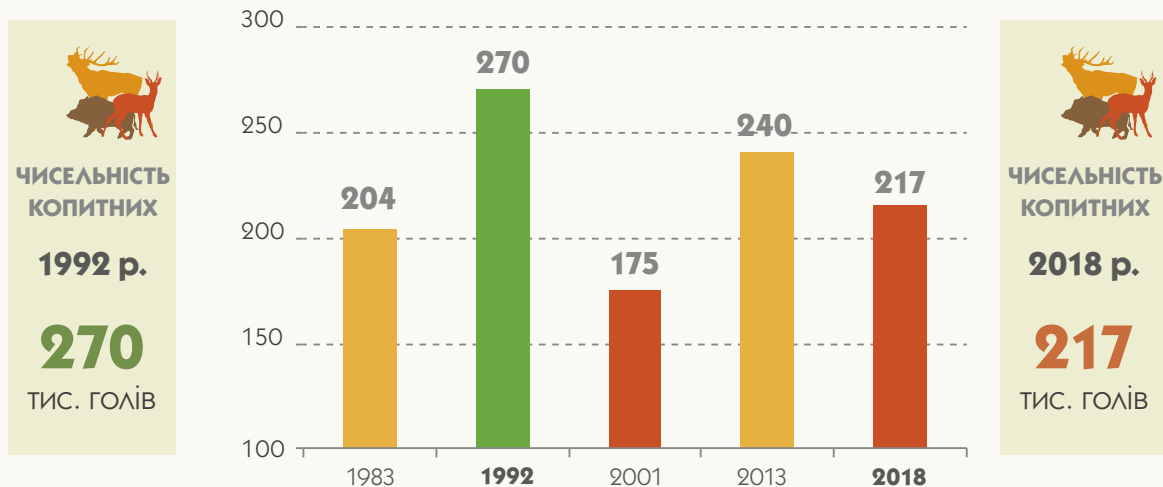
Закріплення мисливських угідь за користувачами, %

Чисельність та добування копитних мисливських тварин, голів, 2014–2018 рр.

Роки	2014		2015		2016		2017		2018	
	чисельність	добуто	чисельність	добуто	чисельність	добуто	чисельність	добуто	чисельність	добуто
Копитні всього	233 364	14 067	23 0715	18 369	220 197	14 708	215 264	13 334	217 109	12 962
Зубр	232	0	245	0	235	28	224	1	245	7
Лось	6545	135	6613	169	6616	218	6687	143	6222	14
Олень бл.	12 304	292	11 910	255	12 521	293	12 587	360	12 581	361
Олень пл.	3609	160	3797	155	3889	211	3493	236	4224	270
Лань	1187	49	962	43	1286	40	939	21	1620	57
Козуля	147 656	6224	150 422	6679	151 977	7603	149 791	8114	161 146	9069
Муфлон	539	25	560	26	786	27	813	2	809	83
Кабан	61 549	7163	56 533	11 042	42 887	6288	40 730	4457	30 262	3101

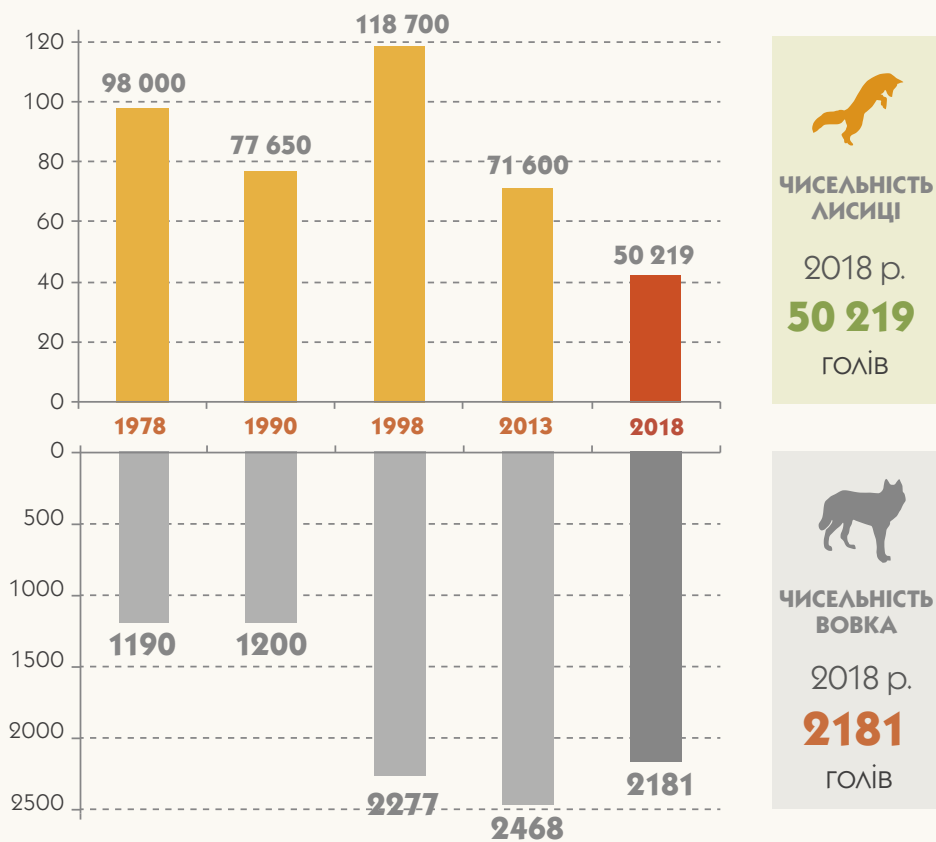
Чисельність копитних мисливських тварин,
тис. голів, 1983–2018

Чисельність та добування хутрових та пернатих мисливських тварин, голів, 2014–2018 рр.

Роки	2014		2015		2016		2017		2018	
	чисель- ність	добуто	чисель- ність	добуто	чисель- ність	добуто	чисель- ність	добуто	чисель- ність	добуто
Хутрові всього	1 615 238	212 474	1 710 372	194 711	1 669 695	211 557	1 493 238	218 828	1 716 632	213 580
Заєць-русак	1 156 476	143 195	1 231 392	134 031	1 212 412	150 550	1 153 810	154 536	1 248 520	154 762
Дикий кролик	118	0	127	0	224	0	224	0	144	0
Білка	60 113	0	60 105	0	62 399	5	52 579	100	64 756	9
Ондатра	130 012	7	119 850	13	114 298	2	48 303	0	107 721	0
Бобер	46 571	134	47 776	147	46 921	142	51 290	125	48 557	222
Байбак	24 688	0	49 064	8	41 972	18	20 825	0	48 961	129
Лисиця	57 268	62 840	57 415	55 561	53 932	55 724	47 099	59 053	50 219	53 722
Вовк	1907	978	1993	983	2122	1083	2309	992	2181	957
Єнотоподібний собака	10 568	3403	10 992	3500	10 540	3402	10 865	3482	10 404	2970
Норка вільна	2319	122	1574	136	7075	147	1573	0	1645	0
Норка амер-ка							6954	67	11436	73
Борсук	25 743	19	25 579	17	26 691	15	14 081	0	27 669	0
Видра	13 046	0	13 614	0	13 840	0	6602	0	13 824	0
Куниця	35 756	206	21 625	281	56 216	469	22 604	322	20 712	271
Куниця лісова							34579	151	34779	193
Тхір	18 957	0	18 746	0	19 040	0	17 541	0	17 252	6
Кіт лісовий	913	0	986	0	1277	0	1264	0	1369	0
Рись	429	0	404	0	415		431	0	410	0
Ведмідь	314	0	309	0	321		305	0	300	0
Шакал							231	184	419	266
Пернаті всього	9 179 784	1 520 818	9 716 965	1 489 023	9 447 578	1 573 731	9 544 075	1 607 159	9 936 157	1 683 279
Фазан	273 757	36 088	291 912	25 547	30 7134	36 001	344 533	41 590	367 141	48 291
Куріпка	624 412	36346	687 434	36 305	677 055	42 372	707 427	40 057	715 881	43 303
Перепілка	1 059 165	159 704	1 252 530	166 110	125 0438	183 263	1 290 220	189 640	1 388 471	190 739
Глухар	3154	0	3280	0	3053	0	2981	0	3036	0
Тетерук	12 663	0	13 534	0	11 551	0	11 891	0	12 474	0
Рябчик	19 407	0	20 362	0	20 656	0	19 661	0	18 733	0
Гуси	88 241	10 824	88 238	11 968	92 068	11 797	111 869	13 673	97 381	12 068
Качки	1 598 528	314 620	1 622 947	406 561	2 593 860	499 501	2 560 567	505 170	2 677 709	537 785
Лебеді	23 105	1	27 192	0	28 006	0	29 067	3	30 238	0
Лиска	1 545 764	323 848	1 578 350	281 063	1 585 052	343 473	1 588 190	340 129	1 599 903	345 414
Кулики	60 238	79 554	804 841	81 626	887 873	109 804	822 071	104 196	879 501	111 571
Голуби	1 686 062	321 796	1 902 449	289 414	1 990 832	347 520	2 055 598	372 701	2 145 689	394 108

Чисельність лисиці та вовка, голів, 1978–2018

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ

Розвиток лісової галузі потребує наукового забезпечення реалізації державної політики щодо запровадження сталого управління лісами, збільшення лісоресурсного потенціалу, а також лісистості України до оптимального рівня, підвищення ефективності лісогосподарського виробництва шляхом застосування сучасних науково обґрунтованих методів відновлення і вирощування лісів та раціонального використання різноманітних функцій лісів, охорони та захисту лісів від пожеж, шкідників і хвороб.

Основними науковими установами лісової галузі є Український науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького (УкрНДІЛГА) та Український науково-дослідний інститут гірського лісівництва ім. П. С. Пастернака (УкрНДІГірліс).

УкрНДІЛГА (м. Харків) підпорядковані Степовий (м. Херсон) та Поліський (м. Житомир) філіали, 7 науково-дослідних станцій (Вінницька, Київська, Кримська, Луганська, Маріупольська, Новгород-Сіверська, Харківська) та Красностроянецьке відділення УкрНДІЛГА.

Наукова діяльність УкрНДІГірліс (м. Івано-Франківськ) здійснюється на території Карпатського регіону (Івано-Франківська, Закарпатська, Львівська та Чернівецька області). Тут створено науково-дослідну та експериментальну бази, які включають Закарпатське відділення УкрНДІГірліс (м. Мукачеве), Гірське науково-дослідне відділення (с. Зелена), гідростаніонари.

Дослідна мережа УкрНДІЛГА та УкрНДІГірліс охоплює всі природно-кліматичні зони України, а також унікальні об'єкти лісівничої науки, багато з яких створені понад 150 років тому.

У 2004 році спільним рішенням Президії Національної академії наук України (НАН України) та Державного комітету лісового господарства України інститути УкрНДІЛГА та УкрНДІГірліс отримали статус наукових установ подвійного підпорядкування – Держкомлісгоспу (нині – Держліс-агентству, в частині фінансово-господарської діяльності та в науково-методичному плані) та НАН України (в науково-методичному плані).

Наукові дослідження підвідомчих установ УкрНДІЛГА та УкрНДІГірліс охоплюють фундаментальні та прикладні аспекти. У 2015 році розпочато опрацювання наукових розробок відповідно до Тематичного плану науково-дослідних робіт, які виконуються за рахунок коштів державного бюджету в 2015–2019 роках. Крім бюджетних, інститутами проводяться дослідження зі створення науково-технічної продукції за угодами як з галузевими організаціями і підприємствами, так і підприємствами суміжних відомств.

Наукові установи галузі мають велику дослідну базу, на об'єктах якої виконується переважна більшість досліджень. Близько третини загального обсягу наукових досліджень здійснюється на постійних стаціонарних дослідних об'єктах, які розташовані не тільки на землях дослідної мережі інститутів, а і в лісах підприємств галузі. На цей час існує близько 1100 таких об'єктів загальною площею майже 4 тисячі гектарів. Наукова цінність подібних стаціонарів лише зростає.

Науково-дослідні інститути галузі приділяють значну увагу зміцненню й розширенню контактів із міжнародними установами, участі в спільних міжнародних проектах. УкрНДІГірліс є членом Міжнародної спілки дослідницьких

лісовничих організацій (*IUFRO*), УкрНДІЛГА є членом Європейського лісового інституту. Вчені інститутів співпрацюють з науковими установами Білорусі, Польщі, Словаччини, Чехії, Фінляндії, Голландії, Австрії, Швейцарії, США, Німеччини та ін. УкрНДІЛГА є Національним координуючим центром лісового моніторингу. Ним проводяться дослідження за європейською та американською програмами моніторингу

Мережа
науково-дослідних організацій

Дослідні організації Держлісагентства	Рік створення	Площа експериментальної бази, га
УкрНДІЛГА	1929	40 531,6
Поліський філіал УкрНДІЛГА	1956	
ДП «Степовий філіал УкрНДІЛГА»	1927	2452,4
ДП «Вінницька ЛНДС»	1959	2575,3
ДП «Київська ЛНДС»	1985	10 352,5
ДП «Кримська ГЛНДС»	1952	
ДП «Луганська АЛНДС»	1949	1073,2
ДП «Маріупольська ЛНДС»	1892	519,5
ДП «Новгород-Сіверська ЛНДС»	1923	2193,7
ДП «Харківська ЛНДС»	1962	21 365
Краснотроянецьке відділення	1923	
УкрНДІгірліс	1965	560
Гірське НДВ		560
Закарпатське відділення	1948	
Разом		41 091,6

лісів. Співробітники УкрНДІЛГА та УкрНДІгірліс беруть також участь у діяльності Європейських робочих мереж *EUFORGEN* зі збереження генетичних ресурсів головних широколистяних деревних порід.

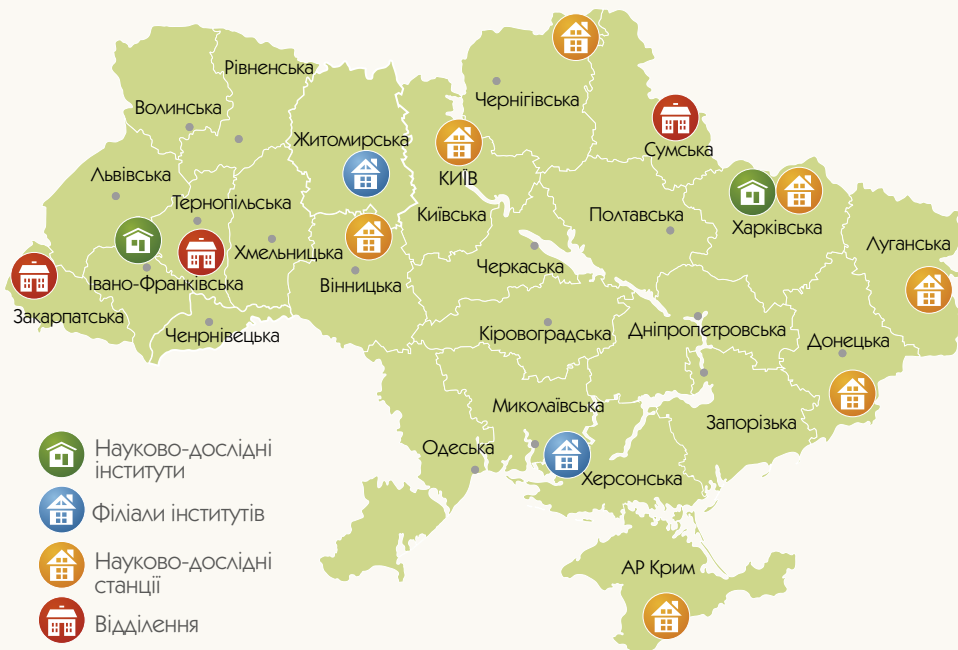
Галузеві науково-дослідні інститути готують фахівців вищої кваліфікації через аспірантуру.

В УкрНДІЛГА функціонує спеціалізована вчена рада із захисту дисертацій: 06.03.01 – лісові культури та фітомеліорація, 06.03.03 – лісознавство і лісівництво.

УкрНДІЛГА видає збірник наукових праць «Лісівництво і агролісомеліорація», який включено до міжнародної науково-технічної бази *Index Copernicus International (ICI)*.

Науковими дослідженнями інститутів передбачається розробка нових галузевих нормативних документів (правил, настанов, рекомендацій тощо), які вдосконалюють ведення лісгосподарської діяльності підприємствами Держлісагентства на засадах збалансованого розвитку.

Основні наукові установи лісової галузі

ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНА БАЗА

О

сновним законом про ліси й ведення господарства в них є Лісовий кодекс України (в редакції Закону України від 08.02.2006 № 3404-IV).

Базові положення Лісового кодексу України:

- єдине державне управління щодо лісів;
- переважно державна власність на ліси;
- визнання права ведення лісового господарства лише на умовах постійного користування лісами;
- поєднання особливостей лісів як еколого-стабілізуючого чинника, природного ресурсу і засобу виробництва;
- виключне право постійних лісокористувачів на продукцію лісозаготівель, яка є кінцевою фазою ведення лісового господарства та доходи від цієї діяльності.

Відповідно до Лісового кодексу України Кабінетом Міністрів України затверджені:

- Правила відтворення лісів;
- Порядок спеціального використання лісових ресурсів;
- Порядок видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів;
- Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок;
- Правила поліпшення якісного складу лісів;
- Порядок ведення державного лісового кадастру та обліку лісів;
- Правила рубок головного користування в гірських лісах Карпат.

Крім того, нормативно-правовими актами з ведення лісового господарства регулюються:

- поділ лісів на категорії залежно від значення та основних виконуваних функцій;
- проведення рубок головного користування;
- організація лісовпорядкування;
- ведення державного лісового кадастру, обліку і моніторингу лісів;
- організація та проведення лісової сертифікації;
- заготівля другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань;
- відновлення лісів і лісорозведення;
- здійснення заходів щодо підвищення продуктивності, поліпшення якісного складу лісів;
- здійснення охорони лісів від пожеж;
- здійснення захисту лісів від шкідників і хвороб.

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

На підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління Держлісагентства, працює 49 202 особи (на початок 2017 року).

На керівних посадах працює 6340 осіб.

Потребу у фахівцях середньої ланки для лісгосподарського виробництва в Україні забезпечують 17 вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації (освітньо-кваліфікаційний рівень «молодший спеціаліст»), які розташовані в усіх природних зонах України: Поліссі (Волинська, Рівненська, Київська, Житомирська, Чернігівська області); Лісостепу (Вінницька, Тернопільська, Полтавська, Харківська, Хмельницька, Черкаська області); Карпатах (Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька, Закарпатська області) та Степу (Донецька область). Ці навчальні заклади здійснюють підготовку молодших спеціалістів за спеціальностями: «Лісове господарство», «Мисливське господарство», «Експлуатація та ремонт обладнання лісового комплексу», «Лі-

созаготівля та первинна обробка деревини», «Обробка деревини», «Бухгалтерський облік», «Зелене будівництво і садово-паркове господарство». Традиції середньої лісової освіти добре сформовані в Україні і випускники коледжів найчастіше вступають до лісових факультетів і, звичайно, є кращими студентами.

Спеціалістів та магістрів для лісгосподарського виробництва готують у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації: Національному університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ), Національному лісотехнічному університету України (м. Львів), Харківському національному аграрному університеті ім. В. В. Докучаєва, Житомирському національному агроекологічному університеті та інших.

Підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації керівних працівників, спеціалістів та робітничих кадрів для галузі здійснює Український центр підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів лісового господарства.

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ПІДГОТОВКИ, ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КАДРІВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА (УКРЦЕНТРКАДРИЛІС)

У нинішніх умовах економічної реформи досягнення позитивних результатів значною мірою залежить від професійної підготовки і компетентності кадрів. Тому підвищення кваліфікації повинне бути прямим обов'язком кожного спеціаліста, бо дає змогу поглибити знання з питань економіки, науково-технічного прогресу, організації виробництва і управління ним, вивчити правові аспекти трудового та господарського права, охорони навколишнього середовища.

Укрцентркадриліс є профільним закладом післядипломної освіти в галузі лісового господарства. Освітню діяльність з підвищення кваліфікації майстрів лісу здійснюють дві філії – Карпатський регіональний навчальний центр (2009 р.) та Чорноліська лісна школа (2011 р.).

Основними напрямками діяльності Укрцентркадриліс та його філії є післядипломна

освіта керівних працівників, спеціалістів та робітничих кадрів підприємств, установ та організацій Держлісагентства, проведення навчання спеціалістів з питань охорони праці, видання навчальних посібників, методичних матеріалів для інформаційного забезпечення навчального процесу тощо.

Організація і забезпечення підвищення кваліфікації кадрів здійснюється відповідно до навчально-тематичних планів та програм, затверджених Держлісагентством. У навчальному процесі використовуються такі основні види навчальних занять: лекції, семінари, практичні аудиторні та виїзні заняття, тестування, дискусії, ділові ігри та інше. Укрцентркадриліс проводить різноманітні семінари. Щорічно навчання з підвищення кваліфікації проходять до 2 тисяч працівників галузі.

МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ

У сучасних умовах, коли перед світовою спільнотою постало вирішення глобальних екологічних проблем, міжнародне співробітництво у сфері лісового господарства виходить на новий рівень. Збереження, примноження та відтворення лісових насаджень, як головного чинника екологічної рівноваги на планеті стало спільним завданням для усіх країн світу.

На глобальному рівні Держлісагентство співпрацює з Форумом ООН з лісів з моменту його створення Економічною та Соціальною Радою ООН у 2000 році. Спеціалісти Держлісагентства, разом з експертами інших країн світу, беруть участь у напрацюванні спільних підходів до збереження та сталого розвитку всіх типів лісів, досягнення довготермінових політичних домовленостей щодо лісів, пошуку підходів створення та визначення напрямків реалізації глобального фінансового механізму діяльності в усіх типах лісів.

У січні 2017 року за активної участі Держлісагентства узгоджено Стратегічний план ООН щодо лісів на 2017–2030 рр. та Операційна програма роботи Форуму на 2017–2020 рр. Стратегічним планом визначено 6 глобальних цілей щодо лісів та закладено можливість країнам визначення власних добровільних зобов'язань стосовно впровадження Стратегічного плану. У 2018 році в рамках 13-ї сесії Форуму ООН з лісів Україною презентовані добровільні зобов'язання в рамках виконання Стратегічного плану.

На регіональному рівні найтривалішою є співпраця Держлісагентства з об'єднаною секцією по лісоматеріалах та лісовому господарству Європейської Економічної комісії ООН та ФАО щодо оцінки стану лісових ресурсів, технологій, управління й кооперації у Європейському регіоні. З 2005 року Держлісагентство, як представник України, стало членом Комітету лісового господарства ФАО та Європейської Лісової Комісії. А з 2015 року представник Держлісагент-

ства є заступником голови Європейської лісової комісії ФАО і членом спільного бюро Європейської Лісової Комісії ФАО і Комітету по лісу та лісовій галузі ЄЕК ООН.

Починаючи з 1993 року, Держлісагентство бере участь у роботі постійно діючого процесу «Ліси Європи». Приєднання України до пан'європейського процесу щодо збереження й захисту лісів дало змогу:

- визначити рівень ведення національного лісового господарства порівняно з європейськими країнами (українське лісівництво як наукова школа і практичне виробництво відповідає всім європейським критеріям сталого розвитку лісового господарства, а в деяких напрямках має навіть жорсткіші принципи й підходи до господарювання);

- включитися до активного обміну інформацією та виконання низки міжнародних проектів (наприклад, Спільна програма оцінки та моніторингу впливу забруднення повітря на ліси в регіоні Європейської економічної комісії ООН).

У межах забезпечення виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат підписаний та ратифікований Верховною Радою України Протокол про стале управління лісами. Протокол набрав чинності 21 жовтня 2013 року.

З 2015 року Держлісагентство бере активну участь у Міжнародному конкурсі «Молодь у лісах Європи». У 2015 та 2017 роках українські школяр вибороли перше місце у фіналі конкурсу.

Розвивається двостороннє співробітництво. У 2013 році підписані угоди про співробітництво у галузі лісового господарства з Міністерством лісового господарства Республіки Білорусь та Урядом Турецької Республіки. У 2016–2018 роках підписані Меморандуми про взаєморозуміння та співпрацю у галузі лісового господарства з лісовими адміністраціями Австрійської Республіки, Словенії, Словацької Республіки і Німеччини. Щороку проводяться тренінги та поїздки обміну досвідом для українських фахівців лісового господарства.

ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ТА ЗМІ

З метою забезпечення прозорості та відкритості діяльності лісової галузі, забезпечення реалізації права кожного громадянина на доступ до публічної інформації, функціонує офіційний веб-сайт Держлісагентства <http://dklg.kmu.gov.ua>.

У мережі Інтернет також функціонують веб-сайти всіх обласних управлінь лісового та мисливського господарства.

Провідним періодичним друкованим виданням про лісове господарство України є «Лісовий і мисливський журнал». За сприяння Держлісагентства видання журналу здійснюється з 1995 року.

Іншим важливим друкованим виданням, яке розповсюджує інформацію на природоохоронну тематику та лісове господарство є газета «Природа і суспільство».

З 1965 року Українським науково-дослідним інститутом лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького (УкрНДІЛГА) здійснюється видання фахового збірника наукових праць «Лісівництво і агролісомеліорація».

Задля більш широкого інформування громадськості про діяльність лісової галузі, її досягнення, проблеми та можливі шляхи їх вирішення, працю лісівників, на центральному та регіональному телебаченні виходять інформаційні програми, організовуються тематичні зустрічі зі спеціалістами-лісівниками.

З метою створення умов для реалізації громадянами конституційного права на участь у формуванні та реалізації державної політики при Держлісагентстві створена Громадська рада.

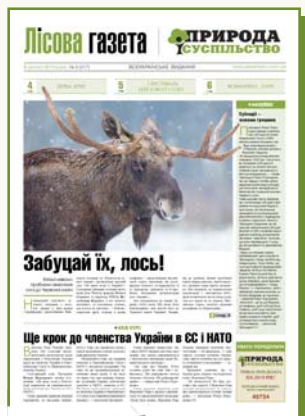

До складу Громадської ради входять 35 поважних представників інститутів громадянського суспільства.

Держлісагентство плідно співпрацює з рядом громадських та міжнародних організацій. Це зокрема:

- Товариство лісівників України.
- Профспілка працівників лісового господарства.
- Українське товариство мисливців і рибалок.
- Громадська спілка «Всеукраїнська асоціація мисливців та користувачів мисливських угідь».
- Федерація мисливського собаківництва Товариство лісової сертифікації.
- WWF Дунайсько-Карпатська програма Українська асоціація деревообробного обладнання.
- Асоціація «Меблідеревпром».

Друковані видання
про лісове господарство України

Організацією, що здійснює представництво та захист трудових і соціально-економічних прав та інтересів працівників в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, у відносинах з роботодавцями, вирішення питання охорони праці, оздоровлення та відпочинку є Профспілка працівників лісового господарства України. На даний час у Профспілці перебуває близько 70 тис. осіб (ukrproflis.org.ua).

У 1990 році лісівничою громадськістю було створено Всеукраїнську громадську організацію Товариство лісівників України. Членом організації може стати кожний повнолітній громадянин України, який піклується про сучасний стан та подальшу долю лісів держави. Товариство лісівників України налічує нині понад 25 тисяч членів (flu.kiev.ua).

З 2006 року Держлісагентство за підтримки Товариства лісівників України проводить щорічну громадську акцію «Майбутнє лісу у твоїх руках». Акція проводиться з метою поінформованості суспільства щодо важливості та необхідності проведення лісогосподарських заходів, поширення знань про ліси та їх важливість для існування життя на планеті, виховання у підростаючого покоління шанобливого ставлення до природи. Традиційно акція стартує 21 березня у Міжнародний день лісів і триває до Дня довкілля, який щороку в Україні відзначається у третю суботу квітня.

Головним заходом Акції є садіння дерев і створення нових лісів за широкої участі учнівської та шкільної молоді, громадськості, представників органів влади та ЗМІ. В кожній лісорослинній зоні України, відповідно до погодних умов, проводяться регіональні Акції. Щороку до заходів долучаються понад 20 тис. осіб.

З метою екологічного та профорієнтаційного виховання учнівської молоді при обласних управліннях лісового та мисливського госпо-

дарства створено 40 лісівничо-екологічних просвітницьких центрів.

Різноманітність флори та фауни українського лісу, історія галузі та господарювання у лісах представлено в експозиціях 73-х музеїв лісу, створених на базі підприємств, установ та організацій Держлісагентства.

УЧНІВСЬКІ ЛІСНИЦТВА

Підготовці фахівців для лісового господарства передуює широкомасштабна профорієнтаційна робота зі шкільною молоддю. Учнівські лісництва залишаються основним профорієнтаційним майданчиком для залучення в лісове господарство шкільної молоді.

У взаємодії з місцевими органами освіти на підприємствах галузі створені і функціонують 559 учнівських лісництв, в яких навчаються понад 17,5 тисячі дітей. Щорічно майже 200 активних членів учнівських лісництв вступають до вищих навчальних закладів.

Вихованці учнівських лісництв суттєво допомагають лісівникам у вирішенні щоденних практичних завдань. Під час навчання вони щорічно саджають і доглядають тисячі гектарів лісу, сотні тисяч дерев на територіях міст і сіл.

Ведеться підгодівля мешканців лісу, вивішуються на деревах штучні гнізда, огорожуються мурашники, вирощується цілюща сировина лікарських рослин.

Для майбутніх лісівників спеціалісти галузі організовують учнівські семінари, екскурсії, конференції, лекції та конкурси.

Юні лісівники України щорічно беруть участь у національному конкурсі на краще шкільне лісництво та кращу науково-дослідну роботу.

Адреси веб-сайтів обласних управлінь лісового
та мисливського господарства

1	Вінницьке	http://wood.vn.ua
2	Волинське	http://lisvolyn.gov.ua
3	Дніпропетровське	http://doulmg.dp.ua
4	Донецьке	http://les.dn.ua
5	Житомирське	http://zt-lis.gov.ua
6	Закарпатське	http://zakarpatlis.gov.ua
7	Запорізьке	http://les.zp.ua
8	Івано-Франківське	http://ifforestry.gov.ua
9	Київське	http://kyivlis.gov.ua
10	Кіровоградське	http://lis-kr.gov.ua
11	Луганське	http://luglis.gov.ua
12	Львівське	http://lvivlis.gov.ua
13	Миколаївське	http://mikolaivlis.gov.ua
14	Одеське	http://ulmg.odessa.gov.ua
15	Полтавське	http://upravles.gov.ua
16	Рівненське	http://rivnelis.gov.ua
17	Сумське	http://sumylis.gov.ua
18	Тернопільське	http://ternopillis.gov.ua
19	Харківське	http://kharkivlis.gov.ua
20	Херсонське	http://khersonlis.org.ua
21	Хмельницьке	http://kmlis.gov.ua
22	Черкаське	http://lis-ck.gov.ua
23	Чернівецьке	http://cvoulg.gov.ua
24	Чернігівське	http://chernigivlis.gov.ua

ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО
ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Адреса:

вул. Шота Руставелі, 9-А, м. Київ, 01601

тел.: (044) 235-55-06

тел/факс: (044) 235-77-24

E-mail: sprava@forest.gov.ua

<http://dkg.kmu.gov.ua>

www.facebook.com/forestUKR